

# Det manliga subjektets självskrivna position

**En undersökning av Kulturmannen som en konstruktion**

**Av: Martina Tallstrand**

Handledare: Åsa Arketeg

Södertörns högskola | Institutionen för Kultur och Lärande

Kandidatuppsats 15 hp

Estetik | Hötsterminen 2017



# Innehållsförteckning

1. Inledning.....	3
1.2 Syfte och frågeställning.....	4
1.3 Material och avgränsningar.....	4
1.4 Metod, teori och begrepp.....	6
1.5 Tidigare forskning.....	9
1.6 Disposition.....	10
2.1 Bakgrund.....	10
2.2 Kulturmannen och geniet.....	12
2.3 Smak.....	20
3. Strukturer, kulturer, normer.....	23
4. Slutsats.....	27
5. Populärvetenskaplig sammanfattning.....	29
6. Litteratur.....	30

# 1. Inledning

Våren 2014 skrev Dagens Nyheters biträdande kulturchef Åsa Beckman en krönika där hon kallar Kulturmannen en ”utdöende art”.<sup>1</sup> Beckman grundar sin tes på att det nu går att ifrågasätta, kritisera och diskutera Kulturmannen. Denna krönika startade den samtida debatten kring Kulturmännens varande. Vem är då den här Kulturmannen Beckman syftar på?

Kulturmannen är ett intressant studieobjekt att undersöka då det är en etablerad persona inom kulturvärlden. Han är någon som man måste förhålla sig till. Han är älskad, hatad och omdebatterad. Sedan 2014 har debatten varit igång på ledarsidor, i böcker och panelsamtal av och med en kulturelit. Efter en sökning i Retriever (mediarkivet) står det klart att antalet träffar på Kulturmannen gick från nio stycken 2013 till 633 stycken 2014. Två år efter, 2016, så ligger sökresultatet på 1428 träffar. Många människor har helt enkelt mycket att säga om Kulturmannen. Debatten kretsar bl.a. kring Kulturmännens död, existens, position och beteende. Även om landets kulturdebattörer skriver mycket kring Kulturmannen så har det inte resulterat i några direkta förändringar efter synliggörandet av hans beteende.

I oktober 2017 sprids en hashtag på sociala medier, #metoo. Denna rörelse bidrar till att synliggöra en kultur av sexuella övergrepp världen över och nu flyttas debatten från kultureliten till samhället i stort. Det som händer först i Sverige är att metoo bidrar till synliggörandet och uppmärksammandet av miljön inom medie- och kulturvärlden. Detta har under de tre sista månaderna av 2017 spridits och många olika yrkesgrupper har gjort uppror mot arbetsförhållanden de tvingats leva under.<sup>2</sup>

Denna uppsats skrivs i en period när vittnesmålen kring mäns dominans över kvinnor drar som en våg över medie- och kulturvärlden. Det går att ställa frågan: vad är det för samhälle vi lever i som tillåter att dessa maktstrukturer och utnyttjande av makt får pågå? Jag hoppas att med denna uppsats kunna sätta Kulturmannen och strukturerna som möjliggör honom under

---

<sup>1</sup> Åsa Beckman, ”Kulturmannen - porträtt av en utdöende art.” *Dagens Nyheter* (DN) 27/4 2014, <https://www.dn.se/arkiv/kultur/kultur-mannen-portratt-av-en-utdoende-art> [Hämtad 2017-11-18].

<sup>2</sup> Mikael Delin, ”Dokument: Metoo kan påverka – även om det inte blir en valfråga.”, *Dagens Nyheter* (DN) 1/1 2018, <https://www.dn.se/nyheter/sverige/dokument-metoo-kan-paverka-aven-om-det-inte-blir-en-valfraga/> [Hämtad 2018-01-01].

lupp för att undersöka hur det är möjligt att en person med makt kan bete sig tvivelaktigt utan större konsekvenser. Då skrivprocessen för denna uppsats startade i början av oktober 2017 så var ämnet bestämt innan metoo spreds sig över debattsidor och sociala medier, men uppsatsen och processen runtomkring har givetvis påverkats av debattklimatet. När denna uppsats skrivs hösten 2017 så är debatten kring patriarkala strukturer, tystnadskulturer och övergrepp inom kulturvärlden mer aktiv än på länge. Metoo-rörelsen synliggör ett systematiskt förtryck som funnits inom både finkulturen och populärkulturen. Det manliga geniets existens ifrågasätts från flera håll och debatten kretsar delvis kring hur detta har kunnat gå till. Hur är det möjligt att personer som utnyttjat sin maktposition fått sitta kvar år efter år på sina positioner. Med denna uppsats hoppas jag kunna undersöka sambandet mellan geni, struktur och makt, vilka strukturer det är som ligger till grund för att ge vissa personer makt och hur denna makt hör samman med geniet.

## 1.2 Syfte och frågeställning

Syftet med uppsatsen är att undersöka konstruktionen av Kulturmannen och vilka strukturer som påverkar Kulturmannens position.

För att undersöka Kulturmannen väljer jag att använda mig av genibegreppet då det öppnar upp för en granskning av strukturer kring Kulturmannens konstruktion, så då blir frågan om det går att förstå Kulturmannen utifrån genibegreppet och på så sätt undersöka underliggande strukturer. Vad är det som möjliggör konstruktionen av Kulturmannen och vilka strukturer ligger till grund för Kulturmannens existens? Vilka normer finns med i skapandet av Kulturmannen och vilka (smak)normer premieras av Kulturmannen?

## 1.3 Material och avgränsningar

Valet av att använda mig av material som kritiskt granskar Kulturmannen var något som kom naturligt. Att använda intervjuer eller utdrag från böcker skrivna av Kulturmän kändes inte relevant då det är debatten kring detta fenomen, Kulturmannens konstruktion och hur det går att förstå det som är fokus för denna uppsats. Då ursprunget till denna uppsats finns i debatten som startades 2014 har mycket av det material jag undersökts hämtats från svenska debatt- och kultursidor samt litteratur som hänvisar till debatten. Dagens Nyheters biträdande

kulturchef Åsa Beckman myntade begreppet Kulturmannen och utifrån det har Kulturmannen och hans bröder debatterats under flera år.

En annan röst som är tongivande i debatten är Litteraturprofessorn Ebba Witt-Brattström, hennes bok *Kulturmannen och andra texter* (2016) tar både upp debatten och skildrar Kulturmannen och hans motpart Kulturkvinnan. Witt-Brattström skildrar även debatten i sin bok, där hänvisar hon både till Beckman och Bergdahl som jag även valt att använda mig av. Olivia Bergdahls manifest *Den manliga konstnären* publicerades i Dagens Nyheter (2014-05-10) och manifestet skildrar Kulturmannens beteende och hur omvärlden förhåller sig till honom. Manifestet blir relevant för uppsatsen då det synliggör ett beteende och problematiserar strukturerna som omger Kulturmannen. Detta innebär att materialet för denna uppsats till stor del består av kvinnliga subjektiva upplevelser och analyser av Kulturmannen.

Med tanke på att debattläget som det ser ut just nu när denna uppsats skrivs så har jag valt att framförallt fokusera på Kulturmannens konstruktion utifrån ett strukturellt perspektiv. Att gå in för djupt kring metoo kändes inte rätt då det kan behövas andra metoder och begrepp för att kunna analysera händelserna och vittnesmålen på ett rättvisande sätt. Givetvis har metoo påverkat denna uppsats men på grund av att det i nuläget är svårt att få en övergripande blick av metoo har jag valt att framförallt fokusera på material publicerat innan 2017, med några undantag, exempelvis en artikel skriven av Åsa Beckman där hon refererar till sin första krönika om Kulturmannen som startade debatten våren 2014. Valet att använda mig av artiklar som material grundar sig i att det är debatten som har synliggjort Kulturmannen på ett nytt sätt och kritiken mot Kulturmannen fick i och med debatten en ny arena.

Då detta urval av material är något begränsat så ger detta en bild av vad framförallt kvinnliga författare och skribenter har skrivit, med undantag för litteraturvetaren Anders Johanssons bok *Självskrivna män* som legat till grund för en del av diskussionen kring det manliga subjektet. Materialet har inte varit självklart under hela uppsatsprocessen utan texter har bytts ut under processens gång, en av anledningarna till detta är att debatten är så pass aktiv just nu så det har blivit ett av mina sätt att förhålla mig till metoo och aktuella debatten.

## 1.4 Metod, teori och begrepp

I denna uppsats undersöker jag Kulturmannen utifrån debatten som bedrivits från 2014 och framåt. Jag har gått till den feministiska estetiken för att möjliggöra en förståelse av Kulturmannen med hjälp av begreppen geni och smak. Jag valde feministisk estetik då det inrymmer flera perspektiv som möjliggör för granskning av normer och strukturer. Jag använder sociologen Pierre Bourdieu för att jag via hans teorier kan undersöka konstruktionen av Kulturmannen genom att se vilka strukturer som ligger till grund för att uppnå statusen som en Kulturman. Med hjälp av Bourdieus begrepp habitus undersöker jag underliggande strukturer som producerar och reproducerar Kulturmannen. Utifrån begrepp som smak, subjekt, norm och geni har jag undersökt artiklar, manifest och böcker som skildrar Kulturmannen. Detta för att undersöka hur Kulturmannen porträtterats och vilken del denna skildring har i konstruktionen av Kulturmannen.

### Feministisk estetik

Att se på något med hjälp av feministisk estetik är att öppna upp för fler perspektiv och ett normkritiskt tänkande. Den feministiska kritiken grundades utifrån en politisk aktivism inom den moderna konstscenen och en kritik mot traditioner inom filosofin. Feministisk estetik som är en del av den feministiska kritiken ifrågasätter redan satta normer, regler, teorier och perspektiv inom den filosofiska diskursen och inom det estetiska fältet blir smak centralt för den feministiska estetiken. I denna uppsats möjliggör detta perspektiv för en undersökning av smaknormerna som finns bakom producerandet och reproducerandet av geniet och Kulturmannen. Vems smak är det som står högst? Hur ser Kulturmannens smaknorm ut och vilka förhåller han sig till? Vilka förhåller sig till honom? Genom att se till hur normer kring smak skapas vill jag visa på övergripande strukturer i hur en smaknorm kan gynnas, produceras och reproduceras.

Då den feministiska kritiken är tvärvetenskaplig så finns den inom flera fält. Kultursociologen Janet Wolfs begrepp *Aesthetics of Uncertainty* möjliggör en granskning av smaknormer kring konst och kultur. Wolff skriver att smakkriterier blir en produkt av en reflexiv diskussion som sker inom vissa grupper. Hon menar på att dessa grupper finns inordnade i maktstrukturer och

hierarkier.<sup>3</sup> Uncertainty blir hos Wolff ett begrepp som möjliggör för en noggrannare granskning av hur smaknormer produceras inom specifika grupper. Detta angreppssätt kan användas för att diskutera gamla frågor utifrån ett nytt perspektiv.<sup>4</sup> Genom att se på normerna som upprätthåller Kulturmännens använder jag Wolffs begrepp för att undersöka och diskutera hur dessa normer skapas samt vad som krävs för att reproducera strukturerna som gör detta möjligt.

## Genibegreppet

Jag vill undersöka om det finns ett samband mellan Kulturmännens och geniet för att på så sätt kunna undersöka Kulturmännens konstruktion genom genibegreppet. Begreppet geni har flera betydelser men för det estetiska fältet är det filosofen Immanuel Kants definition som ligger till grund för förståelsen av geniet.

Geni är den talang (naturgåva) som ger konsten regler. Då talangen som en medfödd produktiv förmåga hos konstnären själv tillhör naturen, kunde man säga på följande sätt: geni är det medfödda anlag (ingenium) genom vilket naturen ger konsten regler<sup>5</sup>

skriver Immanuel Kant i *Kritik av Omdömeskraften* (2003) som publicerades första gången år 1790. Utifrån Kants definition av geniet väljer jag att använda Christine Battersby för att undersöka Kulturmännens konstruktion och dess eventuella kopplingar till det manliga geniet. Battersbys granskning av genibegreppet använder jag för att visa på hur geniet är uppbyggt, dess strukturer och hur det går att koppla dessa till dagens debatt kring Kulturmännens. Battersby menar att geniet är den person som i sin konst visar upp den tradition av konstnärliga erfarenheter som finns inom fältet, både historiskt och med koppling till samtiden, samt att personens verk inte är tidsbundet, dvs. verket får inte bli oviktigt, den måste klara av att tolkas och förstås när den inte befinner sig i dess samtids kontext.<sup>6</sup>

---

<sup>3</sup> Janet Wolff, *The Aesthetics of Uncertainty* (New York : Columbia University Press, 2008), s.25.

<sup>4</sup> Wolff 2008, s.28.

<sup>5</sup> Immanuel Kant, *Kritik av omdömeskraften* (Stockholm: Thales, 2003), s.166.

<sup>6</sup> Christine Battersby, *Gender and Genius* (London: The Women's Press), s.156-157.

## Strukturer

För att undersöka sambandet mellan Kulturmännens position och de underliggande strukturerna som möjliggör för Kulturmännens status använder jag mig av sociologen Pierre Bourdieus teorier. Med hjälp av Bourdieus begrepp *habitus* blir det möjligt att undersöka reproduceringen av normer som upprätthålls av Kulturmännens ideal. Bourdieu menar att *habitus* är det system som skapar normer. Dessa normer definierar hur personer lever sina liv och hur de förhåller sig till omvärlden.<sup>7</sup>

Bourdieu har även undersökt den manliga dominansen över kvinnan och kommit fram till att mannen behåller sin position över kvinnan genom att reproducera rådande strukturer.<sup>8</sup> Bourdieus teorier kring manlig dominans använder jag i denna uppsats för att visa på hur patriarkala strukturer påverkar Kulturmännens position gentemot Kulturkvinnan och övriga kulturvärlden.

## Subjektet

Subjektbegreppets plats i denna uppsats är att vara en koppling mellan uppsatsens olika delar. Det manliga subjektet kan förstås tillsammans med reproduceringen av Kulturmännens. För att kunna undersöka Kulturmännens blir subjektbegreppet användbart. Anders Johansson, docent i litteraturvetenskap vid Umeå universitet menar att subjektet är något som inte har en fast betydelse, beroende på vilken filosof eller tänkare man frågar blir det olika svar, därför behöver subjektbegreppet omdefinieras kontinuerligt beroende på vilket sammanhang det används i.<sup>9</sup> Johansson ställer sig frågan om varför det finns en stor efterfrågan av just det manliga subjektet inom litteraturen. Vilket blir relevant i frågan kring Kulturmännens då han har en given plats inom kulturvärlden. Subjektets position inom konsten korrelerar med konstruktionen av Kulturmännens då det autonoma subjektet blir en viktig komponent för vem som har möjlighet att erhålla en viss position eller status.

---

<sup>7</sup> Pierre Bourdieu, *Praktiskt förnuft. Bidrag till en handlingsteori* (Göteborg: Bokförlaget Daidalos AB, 1995), s.19.

<sup>8</sup> Pierre Bourdieu, *Den manliga dominansen* (Göteborg: Bokförlaget Daidalos AB, 1999), s.47.

<sup>9</sup> Anders Johansson, *Självskrivna män: Subjektiveringens dialektik* (Göteborg: Glänta produktion, 2015), s.18.



## 1.5 Tidigare forskning

Utifrån ämnet Kulturmannens konstruktion har jag tittat på vad som öppnat upp för en kritisk diskussion om Kulturmannens existens. Via geniet, subjektet och den feministiska estetiken samt den feministiska kritiken är det nu möjligt att diskutera, kritisera och problematisera Kulturmannen och hans position. I *Gender and Genius* (1989) redogör Christine Battersby för hur geniet uppfattats och porträtterats historiskt. Battersbys bok har varit viktigt för öppna upp för en granskning av genibegreppet. Trots att boken skrevs på åttiotalet så finner jag att den har en relevans då Battersby redogör för geniet utifrån ett historiskt perspektiv. Geniet som forskningsobjekt är inget nytt, inom den feministiska estetiken har geniet granskats och kritiserats.

Jag har använt mig av den feministiska estetiken för att öppna upp för en kritisk undersökning av Kulturmannens konstruktion och smaknormer som upprätthåller rådande strukturer. Det feministiska perspektivet inom estetiken kom i samband med den feministiska kritiken. Den feministiska estetiken har sedan sjuttioalet granskat det estetiska fältet med fokus på det kvinnliga perspektivet. Carolyn Korsmeyer och Hilde Hein är två teoretiker som båda är verksamma inom den feministiska estetiken. Hein har skrivit flera texter kring vikten av ett feministiskt perspektiv inom filosofin då det möjliggör för nya erfarenheter att få plats inom det filosofiska fältet. I texten "*The Role of Feminist Aesthetics in Feminist Theory*" som återfinns i *Feminism and Tradition in Aesthetics* (1995) skriver Hein att ett feministiskt perspektiv öppnar upp för ny kritik, reflektioner och tolkningar av redan existerande verk.<sup>10</sup> Den feministiska kritiken och estetiken blir därför relevant för att förstå klassiska begrepp som smak och geni från ett nytt utvidgat perspektiv. Carolyn Korsmeyers har undersökt smakbegreppet då smaken länge förbisetts inom filosofin. Med boken *Making Sense of Taste: Food and Philosophy* (1999) undersöker hon den smakhierarki som etablerats inom filosofin och estetiken. Hon har även varit redaktör för antologier som *Aesthetics in Feminist Perspective* (1990) och *Feminism and Tradition in Aesthetics* (1995) som tar upp det feministiska perspektivet inom estetik, kritik och filosofi.

---

<sup>10</sup> Hilde Hein, "The Role of Feminist Aesthetics in Feminist Theory", i *Feminism and tradition in aesthetics*, red. Peggy Zeglin Brand & Carolyn Korsmeyer, (University Park: Pennsylvania State Univ. Press, 1995), s.446.

I boken *Självskrivna män* (2015) undersöker litteraturvetaren Anders Johansson subjektetsbegreppet. Med hjälp av att analysera samtida manliga författare/personligheter försöker han att visa på den dialektik som finns inbyggd i subjektetsbegreppet. Johanssons bok blir relevant för denna uppsats då subjektetsbegreppet öppnar upp för hur det går att förstå det manliga subjektet, i detta fall Kulturmannen. Forskning kring subjektet blir relevant då det ger en inblick till hur det går att förstå konstruktionen av Kulturmannen. Det autonoma subjektet blir en viktig del i att dels förstå uppdelningen mellan manligt och kvinnligt som finns inom konsten utifrån ett historiskt perspektiv. Det blir också relevant då Johansson menar på att det autonoma subjektet befinner sig i en förvandling där kraven på subjektet förhandlats om.<sup>11</sup>

## 1.6 Disposition

Dispositionen för denna uppsats ser ut så att det först ges en ingång till debatten kring Kulturmannen. Diskussion och analys är indelade i tre olika kapitel. Först redogör jag för begreppen Kulturmannen och geniet och hur två begrepp kan förstås utifrån varandra. Jag ger även en inblick i hur geniet förstås utifrån ett historiskt perspektiv och hur det kodats utifrån kön. Vidare följer ett kapitel med fokus på smakbegreppet och hur det går att koppla ihop med konstruerandet av Kulturmannen. I efterföljande kapitel redogör jag för hur strukturerna som upprätthåller Kulturmannen fungerar och vilka normer som skapas i och med dessa strukturer. Efter det så följer en slutsats och en populärvetenskaplig sammanfattning.

## 2.1 Bakgrund

I Åsa Beckmans krönika som var statskottet för den samtida debatten kring Kulturmannen skildrar hon en man som är på fall. Hon skriver att det allra viktigaste för Kulturmannen är frihetsbehovet, att han är den enda som ser och den enda som brinner för kulturen och konsten. Men i och med att kvinnor nu tar en större plats inom kulturvärlden så innebär detta att det inte längre finns någon plats för Kulturmannen.<sup>12</sup> Beckmans krönika fick respons från flera håll. Framförallt var kvinnliga skribenter tveksamma till Beckmans dödförklaring av Kulturmannen då de uppfattade honom som ständigt närvarande i kulturvärlden, bl.a. så skrev poeten och författaren Olivia Bergdahl ett manifest vid namn Den Manliga Konstnären som

---

<sup>11</sup> Johansson 2015, s.15-16.

<sup>12</sup> Beckman DN 27/4 2014.

publicerades i Dagens Nyheter maj 2014. Bergdahl listar i sitt manifest ett flertal egenskaper som hon anser är synonymt med den manliga konstnären/Kulturmannen.

Två år efter att debatten kring Kulturmannen drog igång gavs Ebba Witt-Brattströms bok *Kulturmannen och andra texter* (2016) ut. I boken skildrar hon en konservativ Kulturman som till varje pris vill behålla sin status, en man som hyllar andra män som samtidigt dyrkas av kvinnor.<sup>13</sup> Witt-Brattströms bok ger nytt liv till debatten när den publiceras och den lyser även ett ljus på några av de röster som förvisats till marginalen på grund av Kulturmannens övertag inom litteraturen.

I november 2017 gick hundratals skådespelare ut i en artikel i Svenska Dagbladet där de synliggjorde en övergrepps- och tystnadskultur inom teater- och filmvärlden.<sup>14</sup> En kultur som går att beskriva som kvinnofientlig och sexistisk, där manliga genier och kulturmän har fått härja fritt utan konsekvenser. Dagens Nyheter publicerade en artikel där 18 kvinnor riktar anklagelser mot en och samma Kulturman.<sup>15</sup> Debatten har återigen kommit att handla om en elit inom kulturvärlden. I debatten som förs nu pratas det om att bryta ned de existerande strukturerna som möjliggör det manliga geniet. Är detta det synliggörande som behövs för att kunna omskapa de strukturer vi förhåller oss till? Bilden av det manliga geniet diskuteras på debattsidorna, den tidigare slutna kulturvärlden öppnar upp sig för granskning. Även på en politisk nivå blir detta en diskussion då metoo under de sista månaderna av 2017 var ett hett debatterat ämne.

Det är viktigt att denna uppsats sätts i kontext till den nuvarande debatten. Denna uppsats handlar inte om enstaka personer inom kulturvärlden utan jag vill visa på en konstruktion och struktur som länge funnits inom detta fält. Kulturmannen är inte en enstaka person utan en produkt, han är en konsekvens av patriarkatet. Konstruktionen av Kulturmannen blir viktig att

---

<sup>13</sup> Ebba Witt-Brattström, *Kulturmannen och andra texter*, (Stockholm: Nordstedt, 2016) s.30.

<sup>14</sup> SvD Kultur, "Han tog stryptag, sa att jag gör skit och han gör konst", *Svenska Dagbladet* (SvD) 19/11 2017, <https://www.svd.se/456-skadespelare-vi-har-fatt-nog-av-sexuellt-vald> [Hämtad 2017-12-29].

<sup>15</sup> Matilda Gustavsson, "18 kvinnor, kulturprofilen har utsatt oss för övergrepp", *Dagens Nyheter* (DN) 21/11 2017 <https://www.dn.se/kultur-noje/18-kvinnor-kulturprofil-har-utsatt-oss-for-overgrepp/> [Hämtad 2017-12-22].

förstå för att kunna genomföra en granskning av hur hans inflytande ser ut och vilka konsekvenser det kan tänkas ha över kulturvärlden.

## 2.2 Kulturmannen och geniet

För att förstå Kulturmannen behöver vi förstå vart han kommer ifrån. Vad är ursprunget till denna identitet som finns djupt rotad inom kulturvärlden? Jag tycker mig se att det finns ett samband mellan Kulturmannen och det som tidigare kallats det manliga geniet. Jag vill utifrån genibegreppet undersöka konstruktionen av Kulturmannen då Kulturmannen inte är ett naturligt fenomen utan han är något som skapas. Med hjälp av ett urval av skildringar av Kulturmannen från debatten kommer jag diskutera hur det går att förstå Kulturmannen som norm, reproduceringen av smak och hur det går att problematisera denna struktur.

Som jag skrev i inledningen så är Kants tolkning av geniet att geni är en medfödd gåva som skapar regler för konsten.<sup>16</sup> Det är med *ingenium* och *geni* som den moderna förståelsen av begreppet *geni* uppstår.<sup>17</sup> Utifrån Kants definition av *geni* har ett flertal moderna tolkningar skapats. Battersbys bok *Gender and Genius* tecknar och granskar en bild av geniet utifrån ett historiskt perspektiv, hur han beskrivits genom historien och vilken roll han haft. För historiskt sett har geniet alltid varit en man. Kvinnor har tidigare inte haft möjlighet att få epitetet *geni* då det länge setts som något enbart män kan uppnå.<sup>18</sup> En modernare tolkning av genibegreppet finner vi hos just Battersby som skriver att:

A person's cultural achievement is evaluated and assessed against an appropriate background of artistic genres and traditions. The genius is the person whose work (a) marks the boundary between the old ways and the new within the tradition, and (b) has lasting value and significance.<sup>19</sup>

Kulturmannen har erhållit sin position inom kulturvärlden bl.a. genom att han värderar sin konstnärliga produkt högre än andras konst inom samma fält.<sup>20</sup> Utifrån Battersbys definition av genibegreppet är geniet någon vars bakgrund korrelerar med rätt typ av värderingar och traditioner. Hur står sig då Kulturmannen mot denna definition av geniet? Då Kulturmannen blir den som värderar sig själv faller genibegreppet. Nu är det så att Battersbys definition av

---

<sup>16</sup> Kant 2003, s.166.

<sup>17</sup> Battersby 1989, s.28.

<sup>18</sup> Battersby 1989, s.113.

<sup>19</sup> Battersby 1989, s.156-157.

<sup>20</sup> Witt-Brattström 2016, s.24-25.

geniet är taget utifrån ett feministiskt perspektiv, så eftersom Kulturmannen skyr feminismen i rädsla för kritik,<sup>21</sup> som Witt-Brattström skriver, stämmer han inte in på denna definition av genibegreppet. Men han ser fortfarande sig själv som ett geni.<sup>22</sup>

Genibegreppet är någonting som är väl undersökt inom den feministiska estetiken. Geniet har en historia av att kodas som manligt, det har funnits tankar att kvinnor inte haft kapacitet att förstå och/eller producera konst på en sådan hög nivå. ”Det tidigare förhärskande mimesisparadigmet belades nu med kvinnligt passiva förtecken och betecknades som själlös härmning...Det skapande subjektet definierades istället i tydliga manliga termer”<sup>23</sup> skriver litteraturvetaren Kristina Fjelkestam i sin bok *Det sublimas politik* (2010) och refererar till både Kant och Hume som båda yttrat sig om geniet i manliga termer. Vilket inte är så konstigt, under deras tid levde kvinnan under helt andra regler än idag och hon levde ej som en jämlike till mannen. Battersby skriver att ”the perfect male includes within himself the female. The perfect female is, however, always utterly female. It is the 'fact' that means women can't be geniuses”.<sup>24</sup> Vilket innebär att kvinnor inte har haft möjlighet att uppnå samma status som mannen. Historiskt så har förnuftet kodats manligt och känsla kvinnligt, mannen har haft tillgång till bägge medan kvinnan enbart fått vara synonymt med känsla. Kvinnorna har på så sätt inte fått chansen att ta den platsen då de inte setts som jämlikar till männen eftersom en kvinna inte kan erhålla ett förnuft.<sup>25</sup> Kvinnans röst och perspektiv har på grund av detta inte setts som relevanta.

Battersby menar att det sker en könskodning inom kulturen och konsten vilket resulterar i att röster och perspektiv som bryter mot normen stängs ute från det som betraktas som finkultur, hon skriver att:

For the Romantics the figure of the genius was used to distinguish between the work of Art (appreciated by an élite group of critics) and works produced for popular consumption by the

---

<sup>21</sup> Witt-Brattström 2016, s.25.

<sup>22</sup> Olivia Bergdahl, ”Manifest. Den Manliga Konstnären”, *Dagens Nyheter* (DN) 10/5 2014, <https://www.dn.se/kultur-noje/kulturdebatt/manifest-den-manliga-konstnaren/> [Hämtad 2017-12-20].

<sup>23</sup> Kristina Fjelkestam, *Det sublimas politik. Emancipatorisk estetik i 1800-talets konstnärsromaner*, (Göteborg; Stockholm Makadam, 2010), s.16.

<sup>24</sup> Battersby 1989, s.113.

<sup>25</sup> Jane Kneller, ”Discipline and Silence. Women and Imagination in Kant's Theory of Taste”, I *Aesthetics in feminist perspective*, red. Hilde Hein & Carolyn Korsmeyer, (Bloomington: Indiana Univ. Press 1993), s.181-182.

masses. In the nineteenth century the masses and the popular culture were given a female gender; high culture was envisaged as the culture of males... This meant a continual blotting out of the contributions of women artists.<sup>26</sup>

Som Battersby skriver så har eliten tidigare stängt ute det kvinnliga perspektivet vilket innebär att inom sociala grupperingar som Kulturmännen så har kvinnans roll varit minimal. Den roll hon har är att uppskatta, dyrka och bejaka Kulturmännen. Genom detta utestängande av det kvinnliga perspektivet skapas en idé att det kvinnliga konstnärskapet är sekundärt i jämförelse med mannens. Resultatet blir att det manliga ses som det allmängiltiga, något alla kan relatera till medan det kvinnliga blir något som enbart berör kvinnor. Som jag skrev tidigare så ses Kulturmännen som bildad trots att han är monotextuell medan Kulturkvinnan är bitextuell. Kvinnans bildning ses ändå som något sekundärt i jämförelse med mannens enligt Kulturmännen. Kulturmännen får även ett stöd från både kvinnor och män i hans konstutövande vilket spår på bilden av hans egna originalitet och konstnärsförmåga.

Genom de patriarkala strukturerna upprätthålls konstruktionen Kulturmännen tack vare att han får en ofta ohotad position inom kulturvärlden. Kulturmännens bild av sig själv är att han är ett geni, han är originell i sin kreativitet och konst, vilket gör att det är hans konst som bör hyllas framför andras.<sup>27</sup> Detta blir intressant att jämföra till det Battersby skriver om hur ett kvinnligt geni inom feminismen ser ut.

For a feminist a female 'genius' is not some kind of elite being, different from other (ordinary) women, nor one with greater 'potential for eminence'. A female 'genius' is, instead a woman who is judge to occupy a strategic position in the matrilineal and patrilineal patterns of tradition that make up culture.<sup>28</sup>

Det vill säga att skillnaden blir från Kant och andra romantiker att genibegreppet inom feminismen inte har en uppgift att höja upp och sätta någon på en piedestal. Förhållandet till geniet blir ett annat vilket påverkar hur geniet uppfattas och vilken roll geniet får inom hierarkin. Att koppla bort det elitistiska från genibegreppet förändrar geniets status som det ser ut nu inom kulturvärlden. Men det innebär en nyansering kring vem som kan ses som geni samt vilken position den personen får erhålla. Geniets roll blir här att besitta en värdefull

---

<sup>26</sup> Battersby 1989, s.6.

<sup>27</sup> Bergdahl DN 10/5 2014.

<sup>28</sup> Christine Battersby, *From Gender and Genius, I Aesthetics: The Big Questions*, red. Carolyn Korsmeyer, (Malden, Mass.: Blackwell, 1989), s.313.

position som öppnar upp för och inkluderar både det manliga och det kvinnliga inom kulturen. Denna nyansering av vad ett geni kan vara blir en intressant motpart till Kulturmännens självutnämnda genistatus som bygger på att tillhöra och representera en elit. Vilka värderingar kopplas till det mer klassiska genibegreppet och är det möjligt att koppla dessa till varför Kulturmännens upphöjda status ser ut som den gör? Är Kulturmännens position ohotad eller har det börjat ske en förändring i hans tidigare statiska position inom kulturvärlden?

Vad skulle behövts för att kvinnan skulle ha möjlighet att eftersträva jämlikhet? Fjelkestam vänder sig till Mary Wollstonecrafts tankar kring att jämlikhet ej kan uppstå så länge kvinnor och män inte ses som jämlikar, på grund av att kvinnor ej kan uppnå dygd på samma sätt som män. Fjelkestam skriver att kvinnor måste ”uppnå status av autonoma subjekt”<sup>29</sup> innan de kan sträva och erhålla dygd. Ett autonomt subjekt är den med förnuft, det vill säga mannen då kvinnan inte får erhålla den egenskapen.<sup>30</sup> Subjektets position inom litteraturen har länge varit starkt. Johansson menar att subjektet som erfarenhet befinner sig i en förändring då kravet på ett autonomt subjekt ökat. Han skriver:

Subjektet som en historisk erfarenhetsform är idag i kris, eller omvandling om man vill uttrycka det positivt. Möjligheterna att bli, vara och upprätthålla en autonom subjektiv enhet – utföra sina handlingar, tänka sina tankar, göra sina erfarenheter, kort sagt skapa sig själv – har på olika sätt inskränkts under de senaste decennierna. Samtidigt proklamerar vikten av att vara just ett autonomt subjekt – självständig, väljande, kreativ, kommunicerande, engagerad, föränderlig, njutande, älskande konsumerande, fri – med allt större enfass.<sup>31</sup>

Det autonoma subjektets status är viktig, det är en status som visar på självständighet och frihet. Det Johansson hänvisar till tyder på att det autonoma subjektet befinner sig i en hotad situation. Den fritänkande individen har begränsats vilket blir intressant att diskutera i relation till Kulturmännens. Hos Kulturmännens blir just frihet en viktig komponent för hans skapande och tänkande. Utan en status som autonomt subjekt, skulle Kulturmännens kunna existera? Förmodligen inte eftersom att friheten hos Kulturmännens möjliggör för hans existens. Hade han inte kunnat ta sig friheter (på Kulturkvinnans bekostnad) hade han förmodligen inte

---

<sup>29</sup> Fjelkestam 2010, s.21.

<sup>30</sup> Kneller 1993, s.182.

<sup>31</sup> Johansson 2015, s.15-16.

kunnat erhålla den status han försöker upprätthålla. Beckman tar upp Kulturmannens frihetsbehov i sin krönika, hon skriver att:

han vill till varje pris få tänka fritt och skapa stort. Därför sätter han ofta en ära i stå fri från alla moralsystem – Kyrkan! Borgerligheten! Konvensansen! – som han gärna gisslar... För att råda bot på ledan söker han de autentiska ögonblicken, gärna omtumlande möten, där han återigen får kontakt med livsgnistan.<sup>32</sup>

Här kommer frågor kring frihet men också moral fram då Kulturmannen vill åt det autentiska, men på vems bekostnad sker denna strävan efter äkthet? Är det omoraliskt att vilja skildra tabubelagda ämnen exempelvis det Witt-Brattström väljer att benämna som *litterär pedofili*?<sup>33</sup> Eller har konstnären ett ansvar att även ta i de svåra ämnena? I Olivia Bergdahls porträttering av Kulturmannen skriver hon följande:

Den MANLIGA KONSTNÄREN kan vara medveten om att han betar sig omoraliskt eller politiskt inkorrekt. Njutning före ädelmod. Därför finner han gärna ett specifikt område där han kan uttala sig, med magstöd och gloria.

Att vara den MANLIGA KONSTNÄREN är i mångt och mycket att vara ett as, men ett bedårande as.<sup>34</sup>

Om vi nu accepterar att Kulturmannen har rätt att bete sig omoraliskt, vart går gränsen för detta beteende? Är det möjligt för någon annan att adoptera detta beteende, hans motpart Kulturkvinnan kanske? Troligtvis inte. Förutom att kvinnor och män historiskt sätt behandlats annorlunda så styrs eller rättare sagt begränsas kvinnan av de strukturer som samhället är uppbyggt på. Kulturmannens behov av att ligga på gränsen mellan vad som är accepterat och inte kan ses som en del av hans ambition efter att ses som originell. Battersby menar på att det moderna genibegreppet styrs av originalitet, det är det originella som är av mer vikt än själva begåvningen.<sup>35</sup> Tanken om originalitet återkommer även i Bergdahls manifest, hon skriver:

Att vara den MANLIGA KONSTNÄREN är att vara övertygad om sin egen förmåga. Det finns ett givet allmänintresse för det man gör, eftersom man;

1. Gör det på ett helt nytt sätt.

---

<sup>32</sup> Beckman DN 27/4 2014.

<sup>33</sup> Witt-Brattström 2016, s.21.

<sup>34</sup> Bergdahl DN 10/5 2014.

<sup>35</sup> Battersby 1989, s.72.



2. Har förstått någonting andra än så länge inte har kommit på, och/eller

3. Är ett geni.<sup>36</sup>

Givetvis går det att tolka in en viss sarkasm i Bergdahls manifest men jag tycker ändå att hon har en poäng med det hon skriver. Via sin lista av egenskaper som kan innehas av en Kulturman eller konstnärsmän som hon valt att döpa honom, så anser jag att hon synliggör ett beteende som annars kan vara svårt att få upp ögonen för. Detta för att beteendet ligger inbäddat i den struktur som upprätthåller Kulturmannen. Det handlar om hur vissa personers självbild påverkar så många fler än bara dem själva. Det går att applicera geniets drivkraft om att förbli originell på det som Bergdahl tar upp, Kulturmannen blir (för sig själv i sitt kreativa skapande) nyskapande då han innehar de komponenter som möjliggör för stor konst. Vad är då stor konst enligt Kulturmannen? Frågar vi Witt-Brattström är svaret: konst skapad av män för män.<sup>37</sup> Hon menar att Kulturmannens konst värderas högt då dess funktion är att bibehålla den manliga dominansen.<sup>38</sup> Vem får då vara originell? Eller rättare sagt, vems konst uppfattas som originell och är värd att prisas? Witt-Brattström redogör för en statistik som utifrån ett jämställdhetsperspektiv är en dyster läsning då det är en bråkdel av pristagarna som är kvinnor. Witt-Brattström drar även slutsatsen att ju större pris det rör sig om desto färre kvinnor har vunnit det.<sup>39</sup> Kulturmannen har en ”funktion som högsta värdeindikator på kulturbörsen”<sup>40</sup> skriver Witt-Brattström, detta innebär att Kulturmannen blir en av de som bestämmer vilken konst som anses vara av hög kvalitet. Detta kan ses som problematiskt då det lätt skulle kunna bli en form av svågerpolitik bland vilka personers konst som höjs upp. Om det stämmer att Kulturmannen övervärderar sig själv medan han undervärderar kvinnan så skulle detta kunna vara en del av förklaringen till att det blir skevt i vilken konst som höjs upp och inte.

Utifrån detta är det Kulturmannens konst och originalitet som prisas. Hans kreativa förmåga värderas högre än hans motpart Kulturkvinnans. Bergdahl skriver i sitt manifest: ”Den MANLIGA KONSTNÄREN söker det enklaste och mest effektiva sättet att få maximal utdelning av livet. Därför har han inte särskilt stora problem med att leva på gamla meriter så

---

<sup>36</sup> Bergdahl DN 10/5 2014.

<sup>37</sup> Witt-Brattström 2016, s.25.

<sup>38</sup> Witt-Brattström 2016, s.24-25.

<sup>39</sup> Witt-Brattström 2016, s.26.

<sup>40</sup> Witt-Brattström 2016, s.25.

länge publiken, fansen och groupisarna byts ut.”<sup>41</sup> Kulturmannen lever vidare så länge han höjs upp av personer runtomkring honom. Konsekvensen av detta blir att strukturerna kring Kulturmannens position stärks.

I manifestet *Den Manliga Konstnären* skrivet av författaren och scenpoeten Olivia Bergdahl som publicerades i Dagens Nyheter 10:e maj 2014 så listas en mängd egenskaper som rymms inom ramen för Kulturmannen. De punkter hon tar upp i sitt manifest är intressanta att se på tillsammans med texter skrivna om det manliga geniet. Bergdahl skriver ”att vara den MANLIGA KONSTNÄREN är att hänsynslöst utnyttja sin kreativitet och sin begåvning för att leva gott. Det görs ofta på bekostnad av andra.”<sup>42</sup> Har en Kulturman något moraliskt ansvar eller är allt tillåtet inom konstens gränser? Egentligen är detta en klassisk fråga som debatteras ofta men med utgångspunkt från Kulturmannens perspektiv blir det intressant eftersom Kulturmannen anser sig själv ha rätt att uttrycka sig konstnärligt utan att ta andra personer i beaktande. Varför ses detta inom kulturvärlden som ett beteende som får vara kvar och framförallt varför värdesätts det högt? Det manliga geniets prägel inom kulturvärlden är ingenting nytt. Däremot är begreppet Kulturmannen nytt, men går Kulturmannen att likställa med det manliga geniet? Det finns en koppling mellan dessa begrepp men jag skulle hävda att det finns en skillnad. Dock går det att förstå Kulturmannen genom geniet då Kulturmannen konstrueras utifrån samma princip och struktur som det manliga geniet. Innan Beckman myntade begreppet Kulturmannen var det manliga geniet synonymt med män inom kulturvärlden som ser sig själva som högre stående individer vars smakomdöme och konstnärliga förmåga har ett högt värde. Efter att begreppet blivit etablerat så används Kulturmannen ofta synonymt med personer inom kultureliten som utesluter andras perspektiv och bejaktar sina egna, vilket resulterar i ett snävt perspektiv om vad som är fin konst. Det manliga geniet används nu för det mesta i debatten för att beskriva män inom framförallt kulturvärlden som utnyttjar sin maktposition.<sup>43</sup>

---

<sup>41</sup> Bergdahl DN 10/5 2014.

<sup>42</sup> Bergdahl DN 10/5 2014.

<sup>43</sup> Peter Wolodarski, ”Vi har bara sett början av metoo i Sverige”, *Dagens Nyheter* (DN) 12/11 2017, <https://www.dn.se/ledare/kolumner/peter-wolodarski-vi-har-bara-sett-borjan-av-metoo-i-sverige/> [Hämtat 4/1 2018].

Om vi nu ser att det finns en koppling mellan begreppen geni och kulturman, går det i så fall att använda det ena för att förstå det andra? Genom att koppla ihop dessa två begrepp blir det möjligt att se konstruktionen av Kulturmannen som en vidareutveckling av det manliga geniet. Enligt Battersby är geniet någon som är förankrad inom den konstnärliga traditionen vars verk åberopar en status som tidlösa. Geniet skapas därav genom en struktur som framhålls som något trovärdigt. Vem som helst ska inte kunna bli ett geni, det måste finnas någon form av trovärdighet för geniets status, annars förminsкас det anseende geniet tidigare tilldelats. Drar Kulturmannen ner geniets anseende tillräckligt mycket för att det ska ske en förändring eller blir det tvärtom? Blir det så att Kulturmannen bidrar till att en genistatus ses som någonting eftertraktansvärt? För vissa kan det säkerligen vara så, om personer inte skulle dras till Kulturmannens inre krets skulle han inte kunna reproduceras i och med att han är beroende av ett konstant bejakande av omvärlden för att kunna existera. Omvärldens bejakande fortsätter att komma oavsett hur grov Kulturmannen är i sin konst, finns det en gräns för när beteendet eller teman i hans konst gått för långt?

Ett tema som skildras av Kulturmannen är moral, eller snarare ett omoraliskt beteende. Hur kommer det sig att det finns en fascination kring det omoraliska och varför ses det som någonting fint inom kultur- och konstvärlden? Olivia Bergdahl tar upp detta i sitt manifest där hon skriver att: ”Den MANLIGA KONSTNÄREN vill gärna påskina en problematisk barndom. Mobbning, fattigdom, självdestruktivt beteende, dåliga föräldrarelationer etcetera. Detta för att rättfärdiga det gränslösa liv han lever i dag.”<sup>44</sup> Detta går att koppla an till det Johansson skriver i *Självskrivna män* om hur huvudpersonen i Karl-Ove Knausgårds bok *Min kamp* kämpar med att få bekräftelse av en fadersgestalt. Johansson menar att genitanken grundas i ett självförakt där existentiella frågor bollas mot ett bekräftelsebehov.<sup>45</sup> Kulturmannen rättfärdigar sitt beteende med att han haft en tuff barndom, men är det en godtagbar anledning? Med tanke på att det beteende Kulturmannen använder sig av är skadligt för personer i hans omgivning har han inte ett eget ansvar? Varför blir det så att Kulturmannen och manliga genier (inom kulturvärlden) får sitt beteende bortförklarat? Men eftersom Kulturmannen är en konstruktion av de rådande patriarkala strukturerna går det då att skuldbelägga honom för hans beteende? Hans beteende och existens blir en följd av hur

---

<sup>44</sup> Bergdahl DN 10/5 2014.

<sup>45</sup> Johansson 2015, s.75.

samhället är uppbyggt. Det behövs en överblick över underliggande strukturer för att se vad mer som bidrar till konstruktionen och reproduceringen av Kulturmännan.

### 2.3 Smak

I föregående kapitel argumenterade jag för att det finns ett samband mellan Kulturmännan och genibegreppet. Jag anser att för att förstå Kulturmännan så behövs geniet och den granskning som verksamma teoretiker inom den feministiska estetiken bedrivit sedan slutet av 1980-talet.<sup>46</sup> Inom estetiken så är begreppet smak centralt och det är det även i denna uppsats. Vems smakomdöme som ses som högt eller lågt påverkar vilka som får chans att etablera en position inom kulturvärlden. Smaken är grunden för vad som anses platsa inom kulturen, vilket gör smaken ännu viktigare att förstå i relation till Kulturmännan. Kulturmännan och kretsen kring honom erhåller en position genom att vara vägvisare inom vad som ska anses som finkultur eller inte.

Kultursociologen Janet Wolff menar att smakkriterier skapas i sociala grupper. Om då Kulturmännan (och deras inre krets) räknas som en social grupp innebär det att de själva kan sätta egna normer för vilken typ av konst som anses ha högst värde. Det pågår en konstant cirkelrörelse inom strukturen som reproducerar Kulturmännan. Idealet Kulturmännan upprätthålls av normer som i sin tur reproducerar den smak som premieras, vilket i sin tur styrs av de med högt värde inom kulturvärlden. För att förstå hur smaknormer kan konstrueras så använder jag sociologen Pierre Bourdieus begrepp *habitus* som synliggör normen och vad som finns inbyggt i normbegreppet. Bourdieu menar att:

Mot varje klass av positioner svarar å ena sidan en klass av *habitus* (eller av smaker) vilka produceras av de sociala villkor och å andra sidan, via *habitus* och deras generativa förmåga, en systematisk uppsättning tillgångar och egenskaper som är inbördes förenade av en enhetlig stil.<sup>47</sup>

Den smak som skapas av och för Kulturmännan är kodad med information som blir tillgänglig för Kulturmännan. Kulturmännan reproduceras på så sätt genom Kulturmännan. Smaken blir central då det är något Kulturmännan värdesätter högt. Hur skapas då smaknormer? Och hur går det att problematisera själva strukturerna kring smaken?

---

<sup>46</sup> Hein 1995, s.447-448.

<sup>47</sup> Bourdieu 1995, s.18.

Wolff skriver att för att kunna undersöka och problematisera smaknormer så kan det behövas en närmare granskning av de sociala grupperingarna som skapar normerna kring smak.<sup>48</sup>

Vilka innefattas av denna granskning i fallet Kulturmannen? Först och främst är det personerna som är hans jämlingar, andra män som förstår honom och som han kan relatera till. Detta går att diskuteras tillsammans med Bergdahls manifest. Där synliggör hon Kulturmannens inre krets och bilden av ett medberoende män emellan målas upp. Hon skriver att: ”Den MANLIGA KONSTNÄREN har MANLIGA KONSTNÄRSVÄNNER, som förstår honom på ett sätt ingen annan gör. Vänskap är över lag viktigt. Han har ofta långa och trogna vänskapsrelationer.”<sup>49</sup> Denna manliga gemenskap menar Witt-Brattström är en del av Kulturmannens kraft. Wolffs lösning på att kunna diskutera och problematisera strukturerna som producerar smak ligger i att se de sociala grupperingarna som producerar de rådande smaknormerna. Vad blir det för smak som produceras i dessa typer av sociala grupperingar? Blir inte resultatet en klubb för inbördes beundran?

Kulturmannen påstår sig ha en den fina smaken och han värdesätter bildning, men som Witt-Brattström skriver är han monotextuell till skillnad från sin motpart Kulturkvinnan, som kan ses som bitextuell. Detta lämnar Kulturmannen med en halvbildning anser Witt-Brattström.<sup>50</sup> Hon menar att män (eller kvinnor för den delen) som bara läser litteratur skrivet utifrån ett och samma perspektiv (det manliga) missar väsentliga delar av den litterära historien. Hur kommer det sig då att Kulturmannen trots sin halvbildning anser sig själv ha den bästa smaken?

Ett stort aber med Kulturmannen är hans i grunden reaktionära människouppfattning. Den är svår att finna hos hans like Kulturkvinnan, vars verk oftast utmärks av genuint människointresse, även för Kulturmannens typ av grandios personlighetsstörning. Det är en anledning till att han nonchalerar eller banaliserar kvinnors konstnärliga bedrifter och hellre söker manliga allierade i entusiasmen för sig själv.<sup>51</sup>

Hon skriver även att Kulturmannen behöver ”den mansidoliserande kvinnotypen” och citerar Simone de Beauvoirs *Det andra könet*, kvinnans ”blick har inte den abstrakta strängheten hos

---

<sup>48</sup> Wolff 2008, s.26.

<sup>49</sup> Bergdahl DN 10/5 2014.

<sup>50</sup> Witt-Brattström 2016, s.27.

<sup>51</sup> Witt-Brattström 2016, s.22.

en manlig blick, den låter sig tjusas.”<sup>52</sup> Det blir ett ansträngt förhållande som enbart gynnar en av parterna. Kulturmannen konstrueras delvis utifrån den bekräftelse han åtrår. Detta återkommer jag till senare i uppsatsen.

Med tanke på det som jag nyss tagit upp om att Kulturmannen tar till sig andra mäns litteratur och väljer att omge sig med framförallt män så tänker jag att det inte är konstigt att patriarkala strukturer fortsätter att reproduceras. Om gruppen som innehar den rådande smaknormen förblir homogen så finns det ingen inom gruppen som gynnas av en strukturell förändring, därför bibehålls de rådande strukturerna. Witt-Brattström skriver att Kulturmannen innehar:

ett tolkningsföreträde som likriktat värderingen av litteratur i sekler. Allvarligt talat är Kulturmännens verkliga skadebeteende hans funktion som högsta värdeindikator på kulturbörsen. Där härskar...den enfaldiga uppfattningen att mäns litterära teman är allmänmänskliga, medan kvinnoämnen avspisas som triviala eller politiska uttryck för en ointressant särvariant av mänsklighet.<sup>53</sup>

Konsekvensen av detta ser vi i granskningen av Kulturmännens position. Kvinnans perspektiv ses som sekundärt i jämförelse med mannens perspektiv. Det blir en kultur där kvinnan nedvärderar sig själv men håller upp mannen. Om vi lämnar dessa patriarkala strukturer för en stund och går över till hur smak värderas så menar Witt-Brattström att Kulturmännens smak skadar kulturvärlden.<sup>54</sup> Smaken blir central, men vilken norm råder över smaken? Vem anses ha god smak?

Ett fint smakomdöme är inom kulturvärlden någonting eftertraktansvärt som blir värt mycket inom kultursektorn. Bildning hör ihop med både smak och geni och det finns ett bildningsideal som främjar en viss typ av litteratur och författare. Witt-Brattström skriver ”villkoret för att Kulturmannen ska hålla centrumpositionen på det kulturella fältet är att alla underhuggare, män såväl som kvinnor, delar ”tron” på honom som evigt, upphöjt fenomen med monopol på Riktig Bildning.”<sup>55</sup> Jag kommer att återkomma till hur dessa strukturer reproduceras Kulturmannen senare i uppsatsen. Men eftersom Kulturmannen är en

---

<sup>52</sup> Witt-Brattström 2016, s.23.

<sup>53</sup> Witt-Brattström 2016, s.25-26.

<sup>54</sup> Witt-Brattström 2016, s.25-26.

<sup>55</sup> Witt-Brattström 2016, s.29.

konstruktion med både bildningsideal och smakideal blir det intressant att diskutera dessa i relation till varandra och kulturvärlden. Aktörer inom kulturvärlden hjälper på ett eller annat sätt till med att upprätthålla dessa ideal. Hade strukturerna kring smaknormer varit transparenta och uppmärksammade hade dom förmodligen inte fungerat. Strukturer reproduceras omedvetet vilket gör de ännu svårare att diskutera och problematisera då vi alla med största sannolikhet är en del av strukturerna som sätter en viss norm, i detta fall vilken typ av konst och konstnär som ska läsas, prisas, skrivas och diskuteras.

Vems röst blir central i debatten kring smak och kultur? Är det en man eller kvinna, är det någon som erhåller vithetsprivilegier eller inte, är det funktionsvarierade eller normalfungerande? Ofta är det en man men som denna uppsats visar på har även kvinnors röster fått plats i debatten då den drivits framåt till stor del av kvinnors berättelser. Får någon som rasifieras lika stor plattform att yttra sig på? Nej, och det visar på ett ytterligare förtryck från de som erhåller makten, vithetsnormen (och andra normer) blir avgörande i vilka berättelser som får utrymme att berättas.<sup>56</sup> Det finns en maktobalans i samhället som kommit upp tydligare till ytan de senaste åren. Men hur kan vi förstå detta? Denna uppsats fokuserar på rösterna inom debatten kring konstruktionen av Kulturmannen och för att förstå konstruktionen så behöver vi gå på djupet i vilka strukturer som ligger till grund för de rådande normerna.

### 3. Strukturer, kulturer, normer

Smaken och producerandet av rådande smaknormer är en produkt av de aktuella strukturerna. Vem som har den rätta smaken blir en intressant fråga i relation till Kulturmannen eftersom Kulturmannen är en konstruerad identitet, man föds inte till Kulturman utan man erhåller de egenskaper som krävs. Egenskaper som jag tidigare i denna uppsats redogjort för. En viktig del i konstruerandet av identiteten Kulturman är de normer och strukturer som ligger till grund för att främja reproduceringen av Kulturmannen.

---

<sup>56</sup> Chandra Talpade Mohanty, *Feminism utan gränser. Avkoloniserad teori, praktiserad solidaritet*, (Stockholm: Tankekraft, 2006), s.37-38.

De patriarkala strukturerna främjar en obalans mellan könen, detta yttrar sig även i kulturvärlden i form av konstruktionen av Kulturmannen men även vilken plats han och det manliga geniet historiskt sett erhållits. Men hur går det att förstå strukturerna som upprätthåller Kulturmannen? Pierre Bourdieu menar att:

Det företräde männen universellt tillerkänns kommer fram i objektiva sociala strukturer och i produktiva och reproduktiva verksamheter grundade på en könslig fördelning av det biologiska och sociala produktions- och reproduktionsarbetet som ger mannen den bästa lotten...<sup>57</sup>

Detta innebär i praktiken att mannen främjas framför kvinnan och att kvinnan blir den som ska finnas för att bejaka mannen.<sup>58</sup> Mannen har en större chans att skapa sig en högre aktad position än kvinnan då han gynnas av hur strukturerna fungerar. Strukturerna är uppbyggda så att kvinnan ska befinna sig i en beroendeposition gentemot mannen. Bourdieu menar att mannens makt över kvinnan upprätthålls på grund av att:

De dominerade tillämpar kategorier konstruerade ur de dominerandes perspektiv på dominansrelationerna och får dem därför att framstå som naturliga. Det kan leda till att de utsätter sig själva för ett slags systematiskt förringande eller nedsvärtande...<sup>59</sup>

Det vill säga i fallet Kulturmannen skulle detta innebära att kvinnan omedvetet upprätthåller en konstruktion där hennes perspektiv systematiskt sätts åt sidan för att kunna upprätthålla mannens självbild. Ett svar kring varför konstruktionen av Kulturmannen ser ut som det gör skulle kunna finnas att hämta hos Bourdieu och hans begrepp habitus. Bourdieu skriver att: ”*Habitus* utgör denna generativa och enhetsskapande princip som omvandlar de inneboende och relationella egenskaperna i en position till en enhetlig livsstil, det vill säga en enhetlig uppsättning av personer, tillgångar och praktiker.”<sup>60</sup> För att återkoppla till inledningen, habitus blir ett system som producerar och reproducerar normer. Kulturmännens identitet skapas utifrån dom normer Kulturmannen förhåller sig till och lever efter. Kulturmannen konstrueras utifrån ett redan förutbestämt mönster med egenskaper och förhållningssätt.

Har Beckman rätt när hon benämner Kulturmannen som en utdöende art? Våren 2014 blev hon motsagd från flera håll där dessa maktstrukturer fanns och frodades, men nu hösten 2017 när Kulturmannen och det manliga geniet dissekeras i debatten dagligen är tonen en annan. Är

---

<sup>57</sup> Bourdieu 1999, s.47.

<sup>58</sup> Witt-Brattström 2016, s.24-25.

<sup>59</sup> Bourdieu 1999, s.48.

<sup>60</sup> Bourdieu 1995, s.19.



det nu som de existerande strukturerna bryts ned? Beckman återkom till ämnet Kulturmannen 9:e november 2017 med anledning av metoo, hon skriver:

Det som däremot *var* naivt i min artikel var beskrivningen av kulturmannens cv. Det som nu rullas upp handlar inte om att bedra kvinnor för att sedan skriva sonettkransar om upplevelsen. Det handlar om regelbundna övergrepp – om hot, trakasserier, till och med våldtäkter.

Bland de mest avskyvärda med övergreppen som beskrivs i uppropet är att de pågått helt öppet. De har inte försiggått på stökiga fester eller i mörka parker. De har skett mitt framför andra människor – framför inspelningsledare, skådespelarkollegor, scriptor, framför kameramän, rekvisitörer och regissörer.

Ändå har det varit tyst.<sup>61</sup>

Patriarkala strukturer möjliggör för reproducering av redan existerande normer, strukturer och kulturer. Bourdieu skriver i *Den manliga dominansen* (1999) att män länge förpassat kvinnor till marginalen, de har inte fått finnas i kulturens inre cirkel.<sup>62</sup> Strukturer som stärkt mannens position reproduceras vidare då den rådande kulturen och strukturen normaliserats. Vad behövs då för att bryta detta mönster? Räcker metoorörelsens frammarsch under hösten 2017 för att få till en attitydförändring hos de med makten? Jag tror att ett synliggörande av beteende är nödvändigt, för hur annars skapas en medvetenhet kring de normer som produceras. Som Beckman skriver ovan så finns det en etablerad tystnadskultur inom kulturvärlden som bidragit till att Kulturmän och manliga genier haft möjlighet att bete sig hur de vill utan större konsekvenser. Vad är det då som driver Kulturmannen och vems bekräftelse är han ute efter?

Kulturmannens drift är att han vill vara ett namn folk vet om och att det ska finnas lite av ett allmänintresse i det han skriver<sup>63</sup>, trots detta så skriver han för en liten krets av läsare. Konst producerat av geniet har tidigare klassats som något en liten klick personer kan förstå och uppskatta på rätt sätt. Hur går det att bemöta Kulturmannen och hans vänner på ett annat sätt än att dyrka honom? En strategi som kommer upp från flera håll för att blir kvitt

---

<sup>61</sup> Beckman, Åsa, "Tänk dig att någon börjar onanera när du pratar med en kund." *Dagens Nyheter* (DN) 9/11 2017 <https://www.dn.se/nyheter/sverige/asa-beckman-tank-dig-att-nagon-borjar-onanera-nar-du-pratar-med-en-kund/> [Hämtad 2017-12-22].

<sup>62</sup> Bourdieu 1999, s.47-48.

<sup>63</sup> Bergdahl DN 10/5 2014.

Kulturmannen är att sluta bejaka hans ego. Kolumnisten Lina Thomsgård skrev den 28:e maj 2014 i Aftonbladet att det är dags att sluta ligga med Kulturmannen.

För om liggeriet – kanske rent av någon sorts evolutionsstrategisk avlingsplan av -Picasso själv – är det -incitament som triggar beteendet, och om det hittills funkat, uppmuntrats och dessutom betalat sig, så finns det bara en sak att -göra. Det måste genast sluta liggas med kulturmannen. Diktböcker ska returneras, sms obesvaras och det gamla rödvinsglaset stå kvar odruckat. Det måste därtill slutas upp till -honom i ring, sluta härmas, sluta dunkas rygg och sluta köpas biljetter. Alltså för kulturmannens egen skull. Inget. Mer. Himla. Uppmuntrande.<sup>64</sup>

Thomsgårds text blir en kommentar till de strukturer som upprätthåller Kulturmannen genom att bejaka honom. Ett tips Bergdahl har med i sitt manifest är riktat till just männen, hon skriver ”konsumera varannan kvinna, varannan man när det kommer till kulturella upplevelser”<sup>65</sup> för att på så sätt få tillgång till fler perspektiv än just det manliga. Och det ligger väl någonting i det? För det är väl det bildning handlar om, att bredda sina perspektiv och se saker och ting genom någon annans perspektiv. Men det är inte bara männen som behöver vidga sina perspektiv utan kvinnorna som faller in under samma strukturer måste sluta sätta det manliga geniet på en piedestal. Witt-Brattström skriver att ett förhållningssätt till Kulturmannen är att älska honom men sluta dyrka honom.<sup>66</sup> Sluta överdriva hans bidrag till kulturvärlden, nyansera bilden av mannens konst istället.

Thomsgårds analys av hur bejakande av Kulturmannen ser ut pekar på att det behövs ett förändringsarbete i hur personer inom kulturvärlden behöver omvärdera sitt beteende gentemot Kulturmannen. Det behövs också en större medvetenhet kring strukturerna som upprätthåller konstruktionen av Kulturmannen. Som jag skrev tidigare menar Litteraturvetaren Anders Johansson att den erfarenhetsbaserade kunskap och status som kopplats till det autonoma subjektet håller på att förändras. Subjektets status tappar kraft, men vad innebär detta för Kulturmannens position? Är vi i en brytningstid nu, är vi på väg att omvärdera vissa subjektiva erfarenheter och nyansera bredden av perspektiv som får plats i den samtida kulturdebatten? Beckmans krönika som våren 2014 startade hela debatten kring Kulturmannen var en dödförklaring av Kulturmannen. Just då kändes det inte som att

---

<sup>64</sup> Lina Thomsgård, ”Nu är det dags att sluta ligga med kulturmannen”, *Aftonbladet* (AB) 28/5 2014, <https://www.aftonbladet.se/nyheter/kolumnister/linathomsgard/article18959702.ab> [Hämtad 2017-12-22].

<sup>65</sup> Bergdahl *DN* 10/5 2014.

<sup>66</sup> Witt-Brattström 2016, s.30.

Kulturmannen tappat status men nu är läget ett annat. Konstruktionen som upprätthåller dessa strukturer och kulturer har nu synliggjorts men framförallt problematiserats och ifrågasatts i en större skala än tidigare i samband med metoo. Debatten har flyttats från kulturelitens hörna till sociala medier med ett krav på en förändring i hur maktstrukturer yttrar sig på arbetsplatser, både inom kultur- och mediavärlden men även utanför dessa branscher.

Hur ser då framtiden ut för Kulturmannen? Det är svårt att sja då det sker förändringar inom kulturvärlden just nu. Tidigare makthavare har nu förlorat status vilket på ett sätt är någonting nytt. Även om det tidigare har rapporterats om problematiska maktutövanden har det inte skett någon större förändring i hur debatten gått kring dessa frågor. Om det är så att Kulturmannen är utdöende så kan det likaväl bli så att han ersätts av någonting nytt. Det krävs en strukturell förändring för att reproduceringen av rådande strukturer ska upphöra och frågan blir då om vi som samhälle är redo för den förändringen.

#### 4. Slutsats

I denna uppsats har jag undersökt konstruktionen av Kulturmannen. Jag möjliggjorde en granskning av begreppet genom att visa på det samband Kulturmannen har med det manliga geniet. Genom genibegreppet och den feministiska estetiken har jag granskat konstruktionen och de strukturer som upprätthåller Kulturmannen. Med nedslag i utvalda delar av den debatt som pågått de senaste åren har Kulturmannens beteende skildrats och problematiserats utifrån ett normkritiskt perspektiv, något som tillgängliggjordes genom den feministiska estetiken. Centrala begrepp som använts för att kritiskt granska Kulturmannen i denna uppsats har varit smak och geni som bägge är viktiga delar inom den feministiska estetiken. Ett annat viktigt begrepp som möjliggjort för en förståelse av Kulturmannen är subjektbegreppet och den position subjektet har inom konsten.

Uppsatsen har problematiserat den roll Kulturmannen har inom kulturvärlden och synliggjort beteenden och strukturer som möjliggör för Kulturmannens fortsatta varande. Genom att lyfta röster som hörts i debatten blir diskussionen kring Kulturmannen inte om vad Kulturmannen själv tänker och tycker utan diskussionen för uppsatsen kretsar kring vad personerna runtomkring upplever. Utifrån smakbegreppet blir det möjligt att diskutera de normer som

reproducerar Kulturmannen. För att förstå hur smaknormer konstruerats behövdes en problematisering av de sociala grupperingarna som finns inom fältet. Att se på Kulturmännens krets som en social gruppering möjliggör för att se de strukturer som upprätthålls. Kretsen kring Kulturmannen består av både män och kvinnor men de innehar olika roller. Männen kring Kulturmannen finns där för att diskutera, beundra och ha ett mentalt stimulerande utbyte. Kvinnornas roll blir att bejaka och dyrka Kulturmännens ego.

Något som återkommer i materialet som Thomsgård, Bergdahl och Witt-Brattström tar upp är att det är dags att sluta bejaka Kulturmannen. Detta förhållningssätt kan ses som utmanande då det utmanar beteendet som är etablerat kring att du som kvinna ska finnas där för att dyrka och höja upp mannen. Frågan blir om det kanske inte är så att samhället ändå är på väg åt det hållet? Att det nu har nåtts en gräns av vad som är ett acceptabelt beteende. Dessa skeva förhållanden inom kulturvärlden kommer upp till ytan och tas nu på allvar av politiker och samhälle.

## 5. Populärvetenskaplig sammanfattning

Kulturmannen, vem är han och vart kommer han ifrån? Dök han plötsligt upp där en dag på landets olika teatrar och kulturinstitutioner och hade sin plats eller är han en del av någonting större? I denna uppsats argumenterar jag för att Kulturmannen är en produkt av patriarkatet. Det finns ingen som föds till en Kulturman utan du fostras in i kretsen av andra Kulturmän. Det blir en konstruerad identitet, något som skapas för att finna en gemenskap och ett syfte.

Smaken är viktig för att upprätthålla en status, men frågan blir vad är det för smaknorm som konstrueras i Kulturmannens krets? Smak i detta sammanhang syftar till smakbegreppet som återfinns inom estetiken. I denna uppsats utgår smakbegreppet från den feministiska estetiken som är ett normkritiskt perspektiv där det blir möjligt att granska sådant vi annars tar förgivet. Bildning och kunskap är också viktiga delar för Kulturmannen, problemet blir att genom de nuvarande strukturerna produceras en halvbildning, då det är det manliga perspektivet och subjektet som står i fokus för Kulturmannen och en krets av människor han omger sig med. Den kvinnliga erfarenheten och perspektivet blir aldrig aktuell för Kulturmannen då kvinnlig konst ses som sämre än manligt konst. Detta beror på att vi historiskt sett höjt upp mannen och förpassat kvinnan till marginalen. Kvinnor har historiskt sett inte haft samma möjligheter att få ses som självständiga, skapa konst och vara en del av kulturvärlden.

I uppsatsen diskuteras frågor kring vems smakomdöme som har betydelse inom kulturvärlden och vem som har rätten att avgöra om något bör lyftas upp. Uppsatsen ger en historisk inblick i hur det har sett ut tidigare då synen på kvinnan länge varit att hon är underlägsen mannen. Denna syn menar jag har påverkat hur kvinnas röst och perspektiv inom konsten sett ut. Den kvinnligt skapade konsten har inte fått samma utrymme som den manliga skapade konsten. Skapandet av Kulturmannen har lett till att det manliga perspektivet sett som något mer värdefullt än det kvinnliga. Det är också denna syn som skapat Kulturmannen. Det som upprätthåller Kulturmannens existens är de strukturer som ligger till grund för hur samhället är uppbyggt. Strukturer ligger till grund för vilka beteendemönster som människor förhåller sig till. Skapandet av Kulturmannen ligger djupt rotat i vårt samhälle, det är inte en enstaka person som betett sig illa, utan Kulturmannen är en konsekvens av det patriarkala samhället vi lever i.

## 6. Litteratur

Battersby, Christine, *Gender and Genius*, (London: The Women's Press 1989).

Battersby, Christine. From *Gender and Genius*, I *Aesthetics: The Big Questions*, red. Carolyn Korsmeyer, (Malden, Mass.: Blackwell, 1989), s.305-314.

Bourdieu, Pierre, *Praktiskt Förnuft. Bidrag till en handlingsteori*, (Göteborg: Bokförlaget Daidalos AB, 1995).

Bourdieu, Pierre, *Den Manliga Dominansen*. 2. uppl., (Göteborg: Bokförlaget Daidalos AB, 1999).

Fjelkestam, Kristina, *Det sublimas politik. Emancipatorisk estetik i 1800-talets konstnärsromaner*, (Göteborg; Stockholm: Makadam, 2010).

Hein, Hilde, The Role of Feminist Aesthetics in Feminist Theory. I Zeglin Brand, P & Korsmeyer, C *Feminism and tradition in aesthetics*, (University Park : Pennsylvania State Univ. Press, 1995), s. 446-463.

Johansson, Anders, *Självskrivna män: Subjektiveringens dialektik*, (Göteborg: Glänta produktion, 2015).

Kant, Immanuel & Wallenstein, Sven-Olov, *Kritik av omdömeskraften*, (Stockholm: Thales, 2003).

Kneller, Jane, Discipline and Silence. Women and Imagination in Kant's Theory of Taste. I Hein, H & Korsmeyer, C *Aesthetics in Feminist Perspective*, (Bloomington: Indiana Univ. Press, 1993), s.179-192.

Mohanty, Chandra Talpade, *Feminism utan gränser: avkoloniserad teori, praktiserad solidaritet*, (Stockholm: Tankekraft, 2006).

Witt-Brattström, Ebba, *Kulturmannen och andra texter*, (Stockholm: Norstedt, 2016).

Wolff, J. (2008). *The Aesthetics of Uncertainty*, New York: Columbia University Press

Beckman, Åsa, "Kultur mannen - porträtt av en utdöende art." *Dagens Nyheter* (DN) 27/4 2014, <https://www.dn.se/arkiv/kultur/kultur-mannen-portratt-av-en-utdoende-art> [Hämtad 2017-11-18].

Beckman, Åsa, ”Tänk dig att någon börjar onanera när du pratar med en kund.” *Dagens Nyheter* (DN) 9/11 2017 <https://www.dn.se/nyheter/sverige/asa-beckman-tank-dig-att-nagon-borjar-onanera-nar-du-pratar-med-en-kund/> [Hämtad 2017-12-22].

Bergdahl, Olivia ”Manifest. Den Manliga Konstnären”, *Dagens Nyheter* (DN) 10/5 2014, <https://www.dn.se/kultur-noje/kulturdebatt/manifest-den-manliga-konstnaren/> [Hämtad 2017-12-20].

Delin, Mikael, ”Dokument: Metoo kan påverka – även om det inte blir en valfråga.”, *Dagens Nyheter* (DN) 1/1 2018, <https://www.dn.se/nyheter/sverige/dokument-metoo-kan-paverka-aven-om-det-inte-blir-en-valfraga/> [Hämtad 2018-01-01].

Gustavsson, Matilda, ”18 kvinnor, kulturprofilen har utsatt oss för övergrepp.” *Dagens Nyheter* (DN) 21/11 2017 <https://www.dn.se/kultur-noje/18-kvinnor-kulturprofil-har-utsatt-oss-for-overgrepp/> [Hämtad 2017-12-22].

SvD Kultur, ”Han tog stryptag, sa att jag gör skit och han gör konst”, *Svenska Dagbladet* (SvD) 19/11 2017, <https://www.svd.se/456-skadespelare-vi-har-fatt-nog-av-sexuellt-vald> [Hämtad 2017-12-29].

Thomsgård, Lina, ”Nu är det dags att sluta ligga med kulturmannen”, *Aftonbladet* (AB) 28/5 2014, <https://www.aftonbladet.se/nyheter/kolumnister/linathomsgard/article18959702.ab> [Hämtad 2017-12-22].

Wolodarski, Peter, ”Vi har bara sett början av metoo i Sverige”, *Dagens Nyheter* (DN) 12/11 2017, <https://www.dn.se/ledare/kolumner/peter-wolodarski-vi-har-bara-sett-borjan-av-metoo-i-sverige/> [Hämtat 4/1 2018].